MOCSÁR GÁBOR

Egy levelezés történetéből

Életem egy bizonyos jeles, sőt — számomra legalábbis — nevezetes időszakában jó néhány levelet váltottam Veres Péterrel. Ez a gyakori levélváltás, mint minden, ami vele s általa történt, ma már irodalomtörténet. Nem az én érdemem, hanem az övé. Ha leveleit — melyek közül néhányat most közzéteszek —, elolvassák, igazat adnak nekem. Veres Péter híres lev.-lapjaival tele van az ország, egyik levélben meg is írta nekem, hogy belegebednek majd a filológusok. Sok „főműve" van, de szent meggyőződésem, hogy ezek a lev.-lapok is a főművei közé sorolandók. Magam is kissé megdöbbenek, újraolvasva sorait, miket tudott a népről, politikáról, irodalomról, rólunk. Néhány leveléhez — minthogy nem a nyilvánosság számára íródott — magyarázat szükséges, mintegy lábjegyzetként. Még annyit, hogy leveleit betűhíven próbálom közölni, ha tehát az olvasó felfedez bennük némi „interpunkciós" fogyatékosságokat — a vesszőket nem mindig rakta oda, ahova kellett volna —, az nem az én hibám, s nem a nyomdáé. Így írt, a közlés így hiteles.

Első levelét akkor írta, amikor Ádám erdeje című novellámat az Alföldben közzétettem — ez volt az én első igazi irodalmi jelentkezésem. Veres Péter azonnal felfigyelt rá. De hogyan? Nem „felfedezett", hanem megdorgált. Íme:

1

1959 IV. 8

Kedves Öcsém!

Nem emlékszem rá, hogy személyesen ismernélek, de a Szabad Népből emlékszem a nevedre. Az Alföld idei 1. számában beleolvasgattam a vákáncsos novelládba. S ha már írnom kell róla, gondolhatod, hogy van rá okom. Ha nem egyéb, hát az a hirtelenjött muszáj, hogy :ejnye ennek a fiúnak írni kell! De elég a bevezetésből. A novellácska egészében eredeti írás, de az én véleményem szerint onnan ahol Ánicska János leszáll a Kelemenék szekeréről — igazi irodalom. *Kedves, szép, igaz, megható is — nem naturalista. De éppen azért, mert ennyire megfogott engem ez a nehány sor (ti. valamit magam is ismerek a vákáncsos világból, mert 1933-ban, amikor a csendőrök ki akartak úzni a faluból én is vákáncsosok közé akartam menni, kisbérlőnek vagy csak erdei lakosnak is, bejártam gyalog jó darabot a Bánkból, Guthból, Fancsikából) hadd mondjak hozzá még valamit. Esztendők óta folyik a „népi" vagy „népies" vita (most nem a politikai, hanem a sajátosan irodalmi részéről beszélek) és mégis, még te a parasztivadék is (úgy tudom, parasztfiú vagy) bele- beletévedsz a népieskedő hangba. Ez érthető volt a Mikszáthék és Gárdonyiék, Tömörkények korszakában, elvégre még a feudális ízű, felülről való népszeretet is jobb mint a népmegvetés, de egy szocialista, kommunista író nem nézhet felülről a népre, se munkásra, se parasztra. Már a Mikszáth kaszát vásárló parasztja is túlírt dolog és lényegében nem realizmus, hanem urak szórakoztatására szolgáló anekdotizmus, de volt, ami volt, ezt is történetileg kell nézni, azonban ma már nem lehet így írni a parasztról. Elkeserítő dolog volna, ha ennyire hiába éltünk volna mi ún. „népi" írók, hogyha azt nem látnám, hogy ahol nem te mikszátoskodsz vagy tömörkényeskedsz, egyszóval ahol nem te beszélsz, hanem a valóság jelenik meg a tollad hegyén, ott az írás igaz is, szép is, reális is s még költői is. Persze a befejezése a novellának mindenképpen rossz. Nem igaz. Nem is lehetséges, de ennek az Ánicskának nincs is lelke hozzá.*

Nincs több helyem. Ne vedd rossz néven ezt a kéretlen prókátorkodást, de felzaklatott engem, hogy aki ennyi hiteles valóságot ismer a parasztról, az ilyen műirodalmi, *népieskedő hangba téved bele.*
Földieknek szóló üdvözlettel Veres Péter.

Megértéshez, magyarázatul: ez a kegyetlenül megbírált novella a Pirostövű nád című kötetemben olvasható, az eredeti szöveghez képest — már Veres Péterre hallgatva is — stilárisan némileg módosítva. De csak stilárisan! Már nem emlékszem, mit válaszoltam Veres Péter levelére, de azt tudom, hogy a novella befejezését, a vákáncsos Ánicska eljárását, amikor is a frissen elültetett akáccsemeték gyökereit a rügyfakadás idején Ánicska felszaggatta, hogy egy évvel tovább maradhasson a vákáncsföldön — amire Péter bácsi azt írta, hogy ez azért nem igaz, mert Ánicskának nincs hozzá lelke —, megvédelmeztem. Ehhez én — írtam volt — jobban értek. Én éltem az „Ánicskák" között. Hogy kik voltak a vákáncsosok? Nem sokan tudják. Az már egészen fantasztikus, hogy Veres Péter is majdnem beállt vákáncsosnak, ki tud erről a filológusok közül? Bejárta Bánkot, Fancsikát, Guthot (én Guthon születtem); nyilván járt, mert el nem kerülhette, Halápon is, ahol felnevelkedtem, és ahol a legtöbb vákáncsos élt, de a dátumban alighanem téved tíz évet. Nem 33-ban, hanem 23-ban akarták elűzni a csendőrök Újvárosról. Nagybátyját, Veres Lajos bácsit, akit majd a következő levelében említ, apám, anyám jól ismerte. Még a vákáncsosok közül is a legszegényebb volt, de anyám emlékezete szerint nem tizenhárom, hanem „csak" nyolc gyereke volt. Lehet, hogy a többi időközben meghalt. Az ok világos. Földbe ásott kunyhóban laktak. Magam írásából idézek, a vákáncsosokról szólóból: „A fényhez, szabad levegőhöz szokott állatok meddővé válnak az ilyen helyeken — de ezekben a kunyhókban emberek nemzedékei nőttek. Évtizedeken át összeszámlálva őket, tízezrek éltek itt." Hát majdnem vákáncsos lett Veres Péter is. Erdőtelepítő. Nos, ő egészen bizonyosan nem tépdeste volna fel azoknak a csemetéknek a gyökereit, melyeket ő maga ültetett. Nem vitte volna rá a lelke.

2

1959 IV. 30

Kedves Öcsém!

Nyugtázom a leveledet és mindjárt válaszolok is rá. Nem valami Kazinczys indulattól hajtva — ámbár az sem volna szégyen a mi még ma is éretlen szellemi állapotunkban — hanem csak azért, mert van benne olyan gondolat, amely engem továbbra is érdekel. Az egyik a novella befejezése. A levlap kényszerűen tömör fogalmazásába nem fért bele az a megjegyzésem, hogy az írónak — az én ars poetikám szerint — az égvilágon mindent meg lehet írni, az egyszerit is, a tipikust is, a földhözragadottan valószerűt is, az égiesen vagy légiesen tündérit is, ha megteremtette az alakok és a cselekmény belső logikáját, a történéslogikát. *Ha a csemetepusztítást megírod mint szociográfiai tényanyagot, úgy is hiteles lesz, ha megírod mint az ember és a természet kis drámáját, úgy is hiteles* lehet, *de csak ha úgy motiválod mint — hogy túlnagy de közismert példát mondjak — mint Shakespeare a Machbeth gyilkosságait. Ezen múlik minden. Ánicska cselekedetének nincs meg az igazi, ellenállhatatlan motivációja. No ebből elég! Ha író leszel, megérted. A másik ügy: a népieskedés. Nem kell kétségbeesned, az író útján ez elég természetes folyamat. Az író másoknak ír és mint az olyan hajadon, aki nagyon szeretne már férjhez menni, a kelleténél jobban hajladozik az olvasóközönség felé. A Szabad Nép pedig, ahol te dolgoztál, illetve ahol a szárnyaidat próbálgattad, egyenesen erre az ... és ... féle útra csábított. Úgy írni a parasztról, hogy mulatságos legyen, ha nem az olvasmány, hanem legalább a figura és a nyelve. Ez a jellegzetes feudális-kívülről és felülről-látás vezette egyébként a katasztrófához a pártot. De ez megint más kérdés, ha feljössz beszélhetünk róla. Itt nincs rá hely. Az „erdei" írások. Írd meg a könyvet, de ne siesd el. A debreceni határ embereiből valóban egy ismeretlen em-*

beri tenyészetet lehetne bemutatni. Ilyen nincs több sehol Magyarországon. Ez egy ős szolgatenyészet. Én magam is szolgáltam a debreceni tanyavilágban, de a nagybátyám Veres Lajos vagy tizenhárom gyerekkel még most is ott él. Meszeslábú Tóthnál végezte a cselédkedést 1944 őszén. A tavalyi Alföld — sajnos — nincs a kezem ügyében, azóta itt költözködés is volt...
Amit a sorsodról írsz, azt nem értem. Hát te most nem tartozol a birtokon belüliekhez? No nem baj, ezt is jó megismerni különösen annak, aki író akar lenni. „Aki dudás akar lenni..."

Felebaráti üdvözlettel Veres Péter

A következő leveleket már nem csupán a leendő, készülő íróhoz, hanem az aktív szerkesztőhöz is küldte. Amikor az Alföld szerkesztését átvettem, Veres Péter a folyóirat állandó szerzője lett — és persze ennél több is. Jöttek-mentek a levelek, bennük az én szerkesztői „megrendeléseim", kéréseim, amiket Veres Péter a tőle megszokott renddel, pontossággal, hallatlan gondossággal teljesített, s jöttek a kéziratok — és a vélemények, gyors, éles reagálások a lapról, a benne megjelent írásokról és természetesen egyebekről is. Ezekből a levelekből is közlök néhányat, mert ezeket a reagálásokat ma is fontosnak tartom. Ha élő, ma is publikáló kortársainkról szóló kritikai megállapításokkal találkozunk, ne törjük a fejünket a kilétükön. Nevük helyét kipontoztam.

3

1962 VIII. 13

Kedves Öcsém!

Ugyanúgy kapkodva mint te:
Rajtam nem múlik. Én mindig dolgozom, egyszerűen nem tudok munka, vagy legalábbis gondolkozás nélkül élni. Tehát: várom az Alföldet. Az olvasónapló, illetve valamilyen reflexiós levél azt hiszem könnyen megy. Bosszantóan sok és önálló véleményem van majdnem mindenről, ami a földön van. (Ami az égben jár, ahoz egyelőre nem ér fel az eszem.) A Számadást ugyan írogatom, de igen lassan. Most próbálgatom, hogy miként is lehet a történelemből, ami önéletrajz is, illetve fordítva igazabb, ugyanakkor valódi irodalom is. Vajon csak a kitalált valóságok emelkedhetnek a költészet szférájába?
Közben sok dolgom is van. 17—18-án Balmazújváros. Látni szeretném, hogy bánt el a néppel megint ez az őrült nyár. Ez a Csokonai féle „Vetegettünk hideg szélbe... Stb."
Örülök a lelkesedésednek. Le ne törj, az istenit neki! *Kommunista vagy és homoki — vagy sziki? egyre megy — paraszt!*
Nem leszel te ott Miskolcon? Nem vagy te „fiatal" író? Engem hívtak, mint nagyatyát, el kell mennem! Ez is akadályoz a munkában. Egyszóval: levél az biztosan megy. Azt én könnyen írok. Tele van vele az ország! Hű micsoda Káosz lesz abból! Belegebednek a filológusok. Üdv V. P.

4

[Postabélyegző: 62. VIII. 15]

Kedves Gábor öcsém!

Most, vagyis másnap, amikor a leveled újra elolvastam, mielőtt a „kartoték"-ba tenném (nincs ilyenem, de elrakom a leveleket) veszem észre, hogy levelezőlap politikámmal mégiscsak túlságosan elkapkodtam a választ. Nem válaszoltam arra a problémádra, hogy neked kell írni a Tiszántúli történetekről, de még nem tudod hogy mit. Nézd, az a helyes, ha az író erről nem mond semmit, mindenki azt írjon, amit tud, amit érez és gondol. Igen, ez így rendben is van, de a mi fiatal íróinknak

éppen az a bajuk, hogy — ezer és egy okból — nem tudják, nem merik azt írni, amit gondolnak. Nos, ha a te leveledben az olvasónaplóról van szó, én azt példának is szánom: a fene egye meg, ha én, a magam hortobágyi iskolázottságával azt merem írni a világ leghíresebb és legnagyobb, de még a legtekintélyesebb íróiról is, amit érzek és gondolok, miért ne írhatnátok meg ti énrólam, akit végülis nem övez — ma már igazán nem övez — semmiféle „protokoll"-tekintély. Ebben is előrébb kellene az Alföldnek lépni, hogy valami megjegyzést már előre is mondjak. Az Új Írás elkezdte tavaly az értelmes beszédet a kritikában is, aztán megette a fene, eluralkodik már ott is a „recenzió", amely még jó ha nem ostoba, de ritkán olvasható, mert nem igazi véleményt közöl. Nos, írj, amit igazán gondolsz, majd én is elmondom egy levélben, mit is akartam elmondani a Csatlósban és a többiekben. — Igaz is levél! Tegnap említettem, hogy a levél nálam könnyen íródik, talán még azt is meglehetne csinálni, hogy időnként „Levelek haza" *vagy valami hasonló címmel csakugyan leveleket — olvasható írásokat küldök.*
Meg vagy elégedve? V. P.

A Tiszántúli történetekről — Veres Péter könyvéről — végül is, nem tudom miért, nem írtam. Bizonyára sok volt a dolgom, gondom.

5

Kedves öcsém barátom!

Hogy lásd: ha nehezen ígérek is, de biztosan teljesítek, íme már küldöm is az írást. Tudom, hogy milyen nehéz munka egy mai folyóirat összeállítása, már csak a nyomdák tervgazdálkodása miatt is. Az Új Írás, a Kortárs és a Nagyvilág, pedig azok nagy szerkesztő apparátussal dolgoznak, mégis másfél-két hónappal előre dolgoznak. Nos nektek pedig még több sekélyes vagy fél-jó kéziratból (ezekkel van a legtöbb gond!) kell összeválogatni a megfelelő anyagot. Nem irigylem a munkátokat. Soha annyi félíró, félköltő és — marxista értelemben is — félművelt literátor még nem volt Magyarországon.

Aztán meg azért is sietek, mert hátha még ezen a levélen is gondolkozni kell. A Móricz Zsigmondról szóló részletekre gondolok, melyeket már — tekintettel a korlátoltakra — simítgattam is egy kicsit, de még így is nektek, a szerkesztőknek kell megmondani, hogy helyes-e az, ha én a saját önéletrajzom gondjai között a Móricz Zsigmondéról is beszélgetek.

Így jött valahogy. Ez az igazság. Elkezdtem olvasni és ezt kellett az olvasónaplómba beleírni. Aztán meg onnan, a tőled jött levél hívására ki kellett írnom. Megvan! Nem a még távoli szeptemberi számról írok levelet, hanem erről, amit úgyis kértél. No, elég a magyarázatból: választ várok, letehetem e róla a gondot?

Bpest 1962 aug. 24 *Veres Péter*

ui. Persze majd a folyóiratról is írok. Könnyű lesz!

6

1962. szept. 3

Kedves Gábor!

(Jobb, ha lemondok az öcsémről, ha már te is túlvagy a negyvenen.) Először a „konkrét" ügyekről:

1. Természetes, hogy ha vállaltam, írom is a leveleket. Ha nem is minden számba, de esetről-esetre lehetőleg fontos dolgokról. Az is helyes, ha már a legelső levél közös cím alá kerül. Egy bibi van: a „Levelek haza" valahogy nekem suta. Nem? Találjatok ki valami jobbat, de benne legyen a műfaj.

2. Lillafüred. Azért nem mentem el, mert a fiúk ugyan jóelőre hívtak és én meg is ígértem, hogy elmegyek de aztán meghívó nem jött. És ez helyes is. Nem

lehet engem egyedül kiemelni az öregek közül, mint az „ifjúság megrontóját" és hát egyáltalán: ne mi, öregek beszéljünk mindig. Ha én ott vagyok, muszáj felszólalni és ti vagy nem juttok szóhoz, vagy resteltek előttünk „kiborulni". Nagyon jól volt így. Kár, hogy a beszédek java nem jutott a közvélemény elé. A Tuli Jóskáét véletlenül hallottam a rádióban. Szép volt, okos és nemesen emelkedett.

3. Örülök a leveled szenvedélyes hangjának még a Csák Gyula ügyében is. Semmit ne gondolj azzal, hogy én nekem mi a véleményem Csákról. Én mindenkit becsülök, aki a saját útján próbál járni, hátha még a mélyvizekbe merészkedik. Ülj be a sámsoni vagy újvárosi vonatba és szívd fel a nép mai *gondjait, stílusát, eszejárását vagy akárcsak vegyülj el a debreceni Tócóskert, esetleg a Csicsogó embereivel, meglátod, hogy ez a mai „való világ" teljességgel hiányzik a mai paraszttárgyú irodalomból. Minden igaz lehet, amit Márkus és akárki elmond Csákról, de az az egy bizonyos, hogy próbál kiszabadulni az „illusztratív jellegű riportázs"-ból és ez jó dolog. Ugyanezt mondhatom Moldováról, akinek még egyetlen írását sem éreztem egészen jó irodalomnak, de mindegyiken megérzik, hogy író írta. Azzal pedig ne törődj, ha vitázol, hogy mi az én véleményem róla. Harcoljatok! Molnár Géza okos cikket írt erről a múltkori Kortársban. Na, nincs több hely. Üdv. V. P.*

A fenti levélhez szükséges magyarázat, főként Csák Gyula ügyéről: A fiatal írók lillafüredi tanácskozásán is szóba került Csák Gyula Mélytengeri áramlás című, feltűnést keltő írása, többen — köztük Márkus István is, én is — vitattuk hitelességét, szemléletét. Lillafüreden, inkább a folyosókon keringett a hír, hogy Csákot egzisztenciálisan veszély fenyegeti, mire én, részint Csák vitapartnere, részint régi, közeli, őt megbecsülő pályatársa úgy reagáltam, hogy inkább kettétöröm a tollamat, minthogy azzal ártsak neki, hogy vitatkozom vele. De kettétörhetnénk tollainkat valamennyien — mondtam —, mert ha nem vitatkozhatunk nyugodt szívvel, a temető csendje borul ránk. Erről írtam Veres Péternek az általa szenvedélyesnek minősített levelemben — már nem emlékszem, mit —, nemsokára megjelent vitaírásomra pedig a következő levelében reagált.

7

[A levelezőlap balatonakarattyai keltezésű, s az előlapon keresztben ez a szöveg áll: *Ide ne írj! Csak két napig járok erre.*]

Kedves Öcsém barátom!

Az állomás felé jöttömben megvettem az Alföldet és mert tudom én, mi az íróérzékenység (akiben nincs az meg fenét sem ér) és azt is sejtem, hogy érzitek ti az én fene-nagy „tekintélyemet", sietek írni neked. Legelőször még a vonatban a te cikked olvastam el. Nincs semmi baj, nekem nagyon tetszik, élvezettel olvastam: szellemes, okos és igazságra törekvő. A nádudvari patikus levele is nagyon okos írás. Valóban meglepően művelt — lélekben is művelt — ember. Amitől kicsit féltem s amit félfülheggyel hallottam is, hogy egzisztenciálisan veszélyeztető Csákra, azt meg éppen nem érzem benne. Egyébként a Kortárs novemberi számára (az okt-ibe már nem fér bele) írtam egy kis jegyzetkét a véleményszabadság védelmére, de inkább a Márkus-ügyére fordítva. Leszokni arról, hogy a másik oldal fogja be a száját. Üdv.

8

Kedves Gábor!

Vártam az Alföldet, mert mondják, hogy már megjelent, de néztem néhány újságbódéban, ott se látom. Valami akadály van a terjesztésben, vagy nem győzitek

a munkát. Így nyilván a majdani levél se sürgős hiszen mikor lesz a következő szám? Bizonyára január 1-én. Ha addig megjelenik egy szám, arra meg ott van az első levelem.

A második levélben úgy gondoltam az Alföldről szóló megjegyzések mellett a Szabó Pali hajdúkönyvéről („Ahogy lehet") írok néhány szót. Jóízű könyv. Egyik legjobb könyve Palinak. Ettől függetlenül ti is írhattok róla. Hajdúsági „tárgy", hazai ügy.

Üdvözlettel,

1962 szept. 26 *Veres Péter*

9

Kedves Alföldék!

Szokás szerint én azonnal válaszolok, mert nem tudok magamnak dolgozni, amíg az asztalomon elintézetlen levélügyek vannak.

Voltaképpen most nincs is írnivalóm, éppen csak megnyugtatásul: minden rendben van. A februári számra jegyzetekben már meg van a levél, márciusra még lehet a tanyakérdésről szólni. Ha kedvem lesz hozzá. Sajnos én úgy látom, ez csak része annak az általános koncepciótlanságnak, ami a mezőgazdaság és parasztság jövőjében világszerte uralkodik. A telepítés, illetve falusi-tanyai probléma meg voltaképpen Rákosi-örökséget hurcol. Lényege a Rákosi-féle „urbánus" naivitás, hogy ha a fölhöz ragadt parasztságot szétromboljuk és a parasztságot városiasítjuk, akkor majd könnyebben és hamarabb kommunistává, kollektivistává lesz. Fészkes nyavalyát! Egy falu, amely egy termelőszövetkezet, de még egy állami gazdaság is könnyebben szocialista közösséggé *változik — nevelés-tanítás-együttdolgozás-együttélés útján — mint egy ezerfelé dolgozó, és sem üzemi, sem területi közösséget kialakítani nem tudó külvárosi telep népe. Ez a szociológiátlan gondolkozás átka: nem ismerik az emberi társulások alaptörvényeit. Ez nem vonatkozik Erdeire, de ő sem mer önállóan gondolkozni.*

De hagyjuk ezt, nem fér ide. Ellenben a leveled főmondanivalója nyugtalanít engem. Nem hiszem, hogy meg lehetne abból élni, hogy „irodalompolitizál" az Alföld. Ez is kell de a főkérdés: jó írásokat *kell hozni. Novellákat, csuda verseket, szikrázó tanulmányokat! És persze életet, valódit, problémákat és gondolatokat!*

Üdv. Veres Péter

A lev.-lap felső szélén:

Igaz is! K. Nagy Magda „Válasz" disszertációt írt! Nagy segítség lesz! Sok adat!

Ma már nem emlékszem, mit írhattam abban a levélben, ami Veres Pétert ennyire nyugtalanította. Bizonyára arról írtam, hogy a folyóirat újszerű hangja, programja heves, hivatalos ellenzéseket váltott ki. Ő már a következményekkel is számolt — s tanácsaiban mennyire igaza lett! Vagy nem lett?

10

1963 I. 4

Kedves öcsém, Gábor!

Köszönöm a Nagy Tiborról szóló gyors tájékoztatást. Igen, vigyázni kell erre az emberre. „Író-intellektus" ami sajnos, még az írogató emberek között is elég ritka. S mindjárt meg is mondom, hogy ha Debrecenben dolgozik, akkor majd ha lemegyek, szeretnék vele — s persze veletek is — találkozni. Ti. éppen ma értesítettek a H. Népfronttól, hogy Hajdú-Biharban jelölnek képviselőnek. Engem is Palit is. Ez azt jelenti, hogy ha nem is minden füttyre, de mégis többször le kell menni a hazába. Lehet, hogy még valami jelölőülésre is. Ezt azért írom meg előre, hogy

akkor majd ne kerüljük el egymást. A kötelező jelölő gyűlést legszívesebben debreceni értelmiségiek és írók közt tartanám meg. Ők értenek engem legjobban.

— A Pali születésnapja úgy emlékszem ápr. valahányadika. (Talán 5.) Kérdezd meg az Írószöv-től. Hogy én is írjak, azt nem merem vállalni. Erre ne is számítsatok. Nem tudok a barátaimról írni. Ezt elmondtam az Illyés 60-as köszöntésén.

Amint jeleztem a következő levél vázlatokban már megvan. Azt hiszem rövidebb lesz s ez csak helyes lehet. Arról szól, hogy a mi dolgunk nem a kétes világhír után való futkosás, hanem a saját népünk felnevelése „érett nemzetté". Vagy ezt már írtam? Dehát ez csak márciusra kell! Írd meg mikor lesz lapzártátok, hogy tudjam. Nem szeretek bosszantó késéseket okozni. Nincs több hely.
Üdv. Veres Péter

„Pali" — természetesen Szabó Pál. Szerettem volna, ha Veres Péter ír valamit Pali bácsi közelgő születésnapjára — nem vállalta.

A levélben említett Nagy Tibor azóta Zám Tibor néven ír, főként szociográfiát. A jelölő gyűlések alkalmával Veres Péter valóban több napot töltött a Hajdúságban, egy délután meglátogatott a lakásomon, jó néhányan összejöttünk, nagyon sokáig beszélgettünk — pontosabban: beszélgetett velünk —, panaszkodott később, hogy nagyon elfáradt akkor Debrecenben.

11

Kedves Gáborék!

Mégiscsak megírtam a tanyacikket. Azt hiszem nem lesz érdektelen, még a sok jobbnál-jobb és kompetens írások mellett sem. Ennek az elbírálása azonban a ti dolgotok. Én csak azért írok, hogy jelezzem: most gépelik, pár nap múlva küldöm. Hogy aztán melyik számba fér bele az megint a ti dolgotok.

Nagyon elfáradtam Hajdúban a három napon át. Valóságos „szellemi izomláz" tört ki rajtam, amikor hazajöttem. Ma, hétfőn harmadik napja, hogy hazajöttem, most kezd normalizálódni a közérzetem. Még tegnap is, még tea, kávé után is csak 105 volt a vérnyomásom. (Öreg ember mániája: a vérnyomás.) Igaz is: a terjedelem kézzel írva kb 6 oldal.

Üdvözlettel,
Veres Péter

1963. IV. 22

12

Kedves Gáborék!

Érdekes, hogy hazafelé jövőben Akarattyáról a vonaton ma délelőtt már elhatároztam, hogy írok nektek. A lapot csak most olvashattam el, mert a napokban Kecskeméten és egyebütt jártam a szokásos író-olvasó ügyben. Gondoltam érdemes volna nehány sort írni. Az első: kicsoda Székelyhidi Ágoston? Rendkívül tiszta látású és ítéletű ember. Miért nem ír többet és többször és máshova is. Új kritika kell! *Nagyon érdekes, hogy Csoóriról majdnem szószerint egyezőt írtunk, pedig nem tudtunk egymás véleményéről. Az enyém persze bővebb, de a megítélés ugyanaz. (Az Új Írásban jön júniusban, ha igaz...) A Balogh Pista cikke is igen okos, „guvernamentálisan" realista. Az Alföldben indult költőkről is helyes volt írni. Így kellene a többi folyóiratnak is. Túlsok ember süllyed el. Miért? — Nem tudom, annak a tanyacikknek nem kellett volna e a levonatát látnom? Nem lesz benne hiba? — Még nem olvastam az egész lapot, de a ....-éba kétszer is belefogtam. Tulajdonképpen friss üde írás, de valahogy nem tud fontossá válni. Kissé híg, felszínes. Ebben már utóléri ...-t, de az azért falósabb és hibái is nagyobbak. Mi a hiba? Azt hiszem csak az éretlenség. Gyerek-írás. És persze a* szociológiai kultúra,

és a szocialista világnézet hiánya, *a nemtársadalomban, hanem mesében látás. Ez jó, új Jókai lehet belőle s talán csak nekem nem elég. — S. B. itt nem eléggé meggyőző.*

1963 V. 24 *Üdv. Veres Péter*

13

[Dátum nélküli, postabélyegző elmosódott]

Kedves Alföldék, megvettem a 8-as Alföldet (most kapható) mert megint elfelejtettek küldeni. Nincs vele semmi bajom, inkább csak arra szeretnélek benneteket buzdítani, hogy az olyan okos embereket, mint Hársfalvi Péter is, miért nem mozgósítjátok több írásra. Igen, miért nem? Ezt mondom még akkor is, ha jó cikkének némely részletével nem érthetek egyet. Ti. a magyar szociográfia, ami abból ér valamit, az elsősorban: irodalom. *Líra, politika, publicisztika is csak az a jó, amelyik igazán az és amelyiken megérződik* a nagy író *vagy az* igazi közéleti egyéniség *kezenyoma. Kitűnő illusztráció ehez éppen az Alföld ugyanezen számában a két böszörményi riport. A Kapusié is hiteles igaz, becsületes, de a Székelyhidié a* fontosabb. *Ez* az emberi tartalom, *amit semmiféle tudományos dolgozat nem adhat. S a múltbeli szociográfiákat ez emeli fel* az irodalmi és történelmi értékek világába. *De a maiak közül is csak az ilyenek érnek valamit. Ezért írtam éppen a Csoóri Sándoréról. Abban viszont nagyon egyet értek vele hisz a „parasztábrázolás" vitánál már elmondtam, hogy a* szépprózai ábrázolás kora következik. *Ez az igény jelenkezik nemcsak az írókban, hanem az olvasókban is, akik az Egri csillagoknál még ma sem találnak jobb (olvashatóbb) könyvet, mert abban nemzeti közügy is van izgalmas olvasmány is. Mi azonban ma a helyzet? A novellákban fehér holló az érett igaz írás. A mai regények — a mai témájúak — jórésze se hiteles társadalmi tartalommal, se tisztázott eszmeiséggel, gondolati gerinccel, se érett prózanyelvvel nem rendelkezik, hogy rosszabbat ne mondjak. Miért? Nyilván azért mert a novellisztikus és dramatikus megjelenítés csak általánosított, „tipizált" magaslaton lehetséges. „Meséket" kitalálni .... és ... módján lehet ugyan, de ez nem út a szocialista realizmus felé. Nehéz ügy ez, foglalkozzatok vele. Üdv Veres Péter*

14

[Borítékban jött levél, dátum nincs]

Kedves Gábor!

Muszáj neked pár szót írnom. A napokban, amikor a korrektúrát visszaküldtem, még nem olvastam az Alföldet. A kissé értelmetlen című (legalábbis egyelőre értelmetlen) elbeszélésedről van szó. Kitűnő írás. Nagyszerű tanyarajz — mai tanyarajz — és amellett a „story" is izgalmas. És ami a fő, nem feledkezik bele az író a mesélésbe (az is jó tulajdonság, sőt az vezet a sikerhez, de nekem nem elég) hanem az író intelligencia *is mindig jelen van. Ez mindennél fontosabb. A szocialista író nem azért ír le valamit, hogy éppen csak le legyen írva — de te ezt tudod, s azt is, hogy gondolkozom én mindezekről.*

Nos, nem részletezem, de úgy érzem, ezekből az írásokból — s ha nem veszed rossz néven én a Csoóri Sándoréit és Csák Gyuláéit is beleveszem — lesz az új magyar — realista és szocialista — (szándékosan írom forditva, mert így a helyes) irodalom. Nincs is mit szaporítanom a szót, úgy mai ez az írás, hogy szinte vérzik. Az „Almáskert" probléma, lenn az istenháta megett, de nem a hivatali világban, hanem az igazi emberi viszonyok között.

Mit tudnék még mondani? Olyat, ami hasznos volna?

Talán azt, hogy az írás kissé nyers, nem elég éretten írói. Azonos önmagaddal *és* ez nagyon jó, *de éppen ebből következik, hogy ennek a kész író-egyéniségnek*

több erőt kell fordítania az önmaga nevelésére. Íróvá nevelésére! *Értesz engem ugye?*

További jó munkát
Veres Péter

ui. Azt hiszem nem tévedek, ha megjósolom neked, hogy mindamellett hogy ez az írás több, sokkal több minden szempontból több, mint a Fejes Endre nem érdektelen és valóban a pesti mélységeket kavargató „hábetlerizmusa", ekörül nem fognak olyan zajt csapni...

A levélben említett elbeszélés (vagy inkább kisregény) az *Eszterék homloka* címet viselte. Első része — mely a címet még valóban nem indokolta — 1963. novemberben jelent meg. Két hónap múlva meg kellett válnom a folyóirattól, aztán nemsokára eljöttem Debrecenből, Szegedre költöztem, rendszeres levelezésünk megszakadt, inkább „csak" személyesen találkoztunk Budapesten, vidéki szereplésein-ken. Vagy ha épp átutazott Szegeden. Írogatott azért néha. Íme, még egy levele befejezésül. Az írás, amelyről véleményt írt, a Kortárs 1965. szeptemberi számában Részletek egy középeurópai életrajzból címmel jelent meg, s Veres Péter szeptember 3-i keltezéssel már útnak indítja véleményt mondó lev.-lapját. Akkori, többször változott szegedi lakáscímemet nem ismerte — ez a levél címzésének a magyarázata. Még valamit, ezt már csakugyan záradékul: már eltemettük Veres Pétert, amikor egy alkalommal Darvas József megkérdezte tőlem: „Tudod-e, mennyire szeretett téged Péter?" Tudom — feleltem —, én is nagyon szerettem őt. Aztán belegondoltam: vajon miért? Úgy találtam, nem azért, mert az itt közölt két utolsó levelében már dicsért, hanem, mert az elsőben dorgált. És azt is meggondoltam, így lett szép, legalábbis számomra szép és talán irodalmi mértékkel is „kerek" és most már mindörökre lezárt kettőnk levelezésének története.

15

„Tiszatáj" folyóirat szerkesztősége
címén Mocsár Gábor írónak
Szeged
Tiszatáj szerkesztőség

Kedves Barátaim!

Titeket kérlek meg, hogy juttassátok el Mocsár Gáborhoz ezt a pár sort. Elolvastam a Kortárs 9. számában az elbeszélését. Igen így lesz a valóságból irodalom! Egyszerűnek látszik, de ez a legnagyobb dolog az irodalom világában. A vége majdnem a sírásig meghatott, ami nálam öregnél már nem megy könnyen. A csinált pátosz, a retorika inkább dühít, mint magával ragadna. Csak ennyit akartam mondani. A magyar irodalom megújulása, újjászületése csak a valóságból — az ezerarcúból — jöhet. Végülis: az igazi prózaíró is költő.

Üdvözlettel
Veres Péter

Balatonakarattya 1965 IX. 3